

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 9/2 2020 s. 642-664, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

İSMET ÖZEL'İN ERBAİN'İNDE MODERNİTENİN ELEŞTİRİSİ

Nusret YILMAZ*

Geliş Tarihi: Kasım, 2019

Kabul Tarihi: Mayıs, 2020

Öz

Bireyleşmenin, aşırı zenginleşmenin ve ölçsüz rekabetin bir ürünü olan piyasa ekonomisi ile aydınlanma ideolojisinin etkisindeki yaşam biçimi Batı'dan başlayarak insanlığı aşamalı bir biçimde etkisi altına almıştır. Osmanlı'nın son döneminden itibaren sosyal, siyasal ve ekonomik yaşamda etkisini hissettiren modernite, çok geçmeden edebiyata da yansımıştır. Modern Türk şiirinde önemli bir yeri olan İsmet Özel'in şiirlerinde aradığımız modernitenin izleri onun özellikle Üç Zor Mesele adlı kitabındaki düşüncelerinin işaretlerini verir. Teknik, medeniyet ve yabancılaşma olarak belirlendiği modernite olgusu, ona göre bir epistemolojik kopmanın sonucudur. Erbaın adlı kitabındaki şiirlerde çeşitli imge ve metaforlarla betimlediği modernite ona göre, özellikle "şehir"de vücut bulan iğreti bir yaşam biçimidir. İsmet Özel'in incelediğimiz şiirlerdeki temel izleği de bu yaşam biçimiyle hesaplaşmaktır.

Anahtar Sözcükler: İsmet Özel, şiir, Erbaın, modernite.

THE CRITICISM OF MODERNITY IN ERBAİN BY İSMET ÖZEL

Abstract

Starting from the West, the lifestyle under the influence of market economy and enlightenment ideology, which is the product of individualization, over-enrichment and excessive competition, gradually influenced humanity. The modernity which felt the influence of social, political and economic life since the last period of the Ottoman Empire, reflected not too long ago in literature. The traces of modernity that we look for in the poems of İsmet Özel, an important place in modern Turkish poetry, give the marks of his especially the thoughts of the book named Üç Zor Mesele. The phenomenon of modernity, determined by technique, civilization and alienation, is the result of an epistemological breakdown. The modernity he describes in poems in his book Erbaın, with various images and metaphors, is, according to him, a particularly savvy living form embedded in the city. İsmet Özel's basic traces of poetry that we have studied are to settle this life style.

Keywords: İsmet Özel, poetry, Erbaın, modernity.

* Dr. Öğr. Üyesi; Iğdır Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, nusretyilmaz71@hotmail.com.

Giriş

Batı Avrupa ve Kuzey Amerika’da on yedinci yüzyıldan on dokuzuncu yüzyıla kadar toplumsal, ekonomik ve politik sistemlerde meydana gelen değişimlerin bir ürünü olan modernleşme, dünyanın diğer bölgelerine ve bu ülkelerin geleneksel yapılarıyla mücadele sonucunda aşamalı olarak yayılmıştır. Toplumların eski sosyal, ekonomik ve psikolojik bağlantılarının aşındığı bir süreçte *makineleşme, yapılaşma ve tüketim kültürünün* belirmesiyle (Eisenstadt, 2014, s. 13) insanlık tarihi farklı bir olguyla karşılaşır. Modernite dediğimiz hayatın tüm alanlarını kapsayan modern dizgede insanlığın ulaştığı son aşamada iktisadi rollerde - üretim, tüketim ve pazarlama- uzmanlaşmanın artması, iş ve para piyasasının karmaşık bir hal almasıyla endüstriyel sistemlerin gelişmesi, bireysel ve toplumsal düzlemde yeni bir yaşam biçiminin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Akılcılığın ve paranın temel belirleyen olduğu bu dizgede, teknolojinin nesneleştirdiği insan ilişkilerinden yeni bir dünya görüşü ortaya çıkar. Bu dünya görüşünün etkisiyle biçimlenen insan ilişkilerinin bir yan ürünü olarak yabancılaşma, modernleşmeden moderniteye dönüşümün paradigmasını oluşturur.

Ortaya çıkan bu paradigmayı irdeleyen İsmet Özel’in *Üç Zor Mesele* adlı kitabında çerçevesini çizmeye çalıştığı modernite; teknik, medeniyet ve yabancılaşma denilen olgulardan oluşur. Bu üç kavramın oluşturduğu modern dünya, dine karşı edindiği felsefe silahıyla bu olguları mutlaklaştırdığını ve bunlar üzerinden bir dünya tasavvuru kurduğunu söyler. Yabancılaşmayı modern insanın uğradığı “*asli bela*” olarak nitelendiren Özel, yaşama biçimimizi, insanlarla olan bağlantımızı yansıtan medeniyeti de hem yabancılaşma hem de teknolojiyle iribatlandırır. Yaşayışımızın maddi çerçevesini oluşturan teknoloji, “*hiçbir insanın kayıtsız kalamayacağı*” bir olgu olarak nitelendirir. Yabancılaşmanın ancak medeni bir hayat tarzıyla birlikte ortaya çıktığını, medeniyetin de ancak kendi ürettiği teknolojiyle mümkün olabildiğini söyler (Özel, 2016, s. 28). Özel’e göre insanlar artık ay, güneş, Lat ve Menat yerine piyasaya, makinelere, teşkilatlara ve teorilere tapmaktadır, insanları bu tür tapmalara götüren duygu, onlarda olduğunu farz ettiği kuvvete sığınmaktır (Özel, 2016, s. 78). Bu durumu, akılcılığıyla dünyaya dalmış Batı ve akıllılığıyla müstağni kalmış İslam dünyası üzerinden temellendirir (Özel, 1999, s. 40). Bunun sonucu olarak da dünya kapitalizmle birlikte olması gerekenden oldukça farklı ve sapkın bir dünyaya evrilmekte ve insanlar (Müslümanlar da dâhil olmak üzere) bu yanlışlığın peşinden koşarak kendi özüne yabancılaşmaktadır. Özel’in tüm şiirlerinde bu vurgu kuvvetle sezilebilir (Karacoşkun-Hüküm, 2018, s. 104).

Özel’in *Üç Zor Mesele*’de çerçevesini çizdiği modernite eleştirisi, Touraine’inkiyle benzerlikler taşır. Modernlik tarihini; birey, toplum ve doğa arasındaki yavaş ve kaçınılmaz kopmanın tarihi olarak belirten Touraine, modernliği Özne’nin ölümü olarak ilan eder. (Thouraine, 2018, s. 50) Batılı modernleşmenin tarihsel bir evresine tekabül eden bu modernlik, aydınlanma felsefesiyle yalnızca fikir alanında zafere ulaşmakla kalmamış, iktisadi alanda kapitalizmin doğuşuna da neden olmuştur. Kişisel tutumları toplum tarafından belirlenen bireylerden oluşan sosyal yaşam ideolojik ve siyasal hedeflerin yok olduğu bir pazara benzedikçe geriye kalan tek seçenek de para için mücadeledir (Thouraine, 2018, s. 231). İşte tam bu noktada bireyin özneleşme serüveni zorunluluk kazanır. Özne, iktidar merkezleri tarafından kurgulanan şeyin tam karşıtıdır. Birey, kendisini özne olarak oluşturmadığı sürece rollerini tanımlayan ve bu rolleri çeşitli yaptırımlarla çerçeveleyen iktidar merkezleri tarafından biçimlendirilerek sıradanlaştırılır. İsmet Özel’in karşı çıktığı bu sıradanlaştırıcı modernist dizge,

“fly Pan-Am / drink Coca-Cola.” (Özel, 1997, s. 182) dizelerinle ifadesini bulan emperyalist tüketim kültürüdür.

Şiirsel imgelem ve dilin toplumsal ortamla koşullu ilişkisi hesaba katıldığında İsmet Özel’in biçemi de anlam kazanacaktır. Yetiştığı dönemin toplumsal, ekonomik ve siyasal yapısı, şairin dünya görüşü ve şiirinin biçimlenişinde önemli bir etkidir. Kapitalizmin sermaye ve iktidar ilişkileriyle şekillenen metropolün çıkarı gözetilerek yapılan bir modernleşmenin toplumları yükseltmeyeceğine (Özel, 2016, s. 296) inanan Özel, bu yüzden şehre ve şehrin biçimlendirdiği insan ilişkilerine saldırır. Uzamsal zenginliği ve farklılığıyla her türlü bireysel fantazmayı beslemeye uygun kozmopolit yapısıyla her zaman siyasal ve sanatsal imgelemin besleyicisi (Oktay, 2002, s. 10) olan kent yaşamı, Özel’in şiirlerinde ağırlıklı bir temadır. Lüksün üretildiği ve tüketildiği kentler, bu kapitalist döngüyü gerçekleştirmek için “*arzu üretimi*”ne başvurur. Alım-satım üzerine temellenen bu düzlemde durmadan ihtiyaçlar üretilmek zorundadır. Gerçek veya sahte ihtiyacın belirsizleştiği, emekçi sınıfların bile korkunç bir tüketim arzusuna kapıldığı metropolit yaşamda (Oktay, 2002, s. 25-27) İsmet Özel’in “camekân”la somutlaştırdığı tüketimin iptilası söz konusudur. Şair *Propaganda* şiirinde kapitalist modernitenin camekânlara esir ettiği kişileri “köle” olarak adlandırır.

Metropol ve Tinsel Hayat adlı makalesinde modern hayatın en derin sorunlarının bireyin varoluş özerkliğini ve bireyselliğini koruma talebinden kaynaklandığını belirten Simmel’e göre metropol, her zaman para ekonomisinin merkezi olmuştur. Alman düşünür, küçük muhitlerde malı ısmarlayan müşteri ile üreticinin birbirini tanınmasına karşılık, metropolde tüm üretilen nesnelere piyasaya sunulması ve dolayısıyla üreticiyle tüketicinin hiç karşılaşmaması, her iki tarafı da katıksız bir tarafsızlığa sürüklediğini söyler. Bunun doğurduğu nesnel kültürde, insanlar daha bencil ve rekabetçi olurlar. Taşrada doğayla girilen mücadelenin kent hayatında tamamen insanlar arası kazanç mücadelesine dönüşmesi de bu nesnel kültürün ve nüfus yoğunluğunun eseridir. Kentin büyüklüğüyle doğru orantılı olarak bireyleşmenin artması, bedensel yakınlık ve mekân darlığı nedeniyle insanlarda bir süre sonra oluşan bıkkınlık ve ilgisizlik insanı metropolün muazzam mekanizması içerisinde bir dışlı haline getirmiştir (Simmel, 2017, s. 93-110). Özel’in şiirlerine sinen modernite eleştirisinin çerçevesini çizen bu ifadeler, modern hayatın insanı nesneleştiren paradigmasını da ele verir.

Arkaik üretim ilişkilerinden Kapitalist dizgeye geçişin sonucu olarak değer kazanan para, eski toplumsal tabakalaşmaları birer birer yıkararak herkese zengin olmanın ve en üste tırmanmanın yolunu açar. Özel’e göre kapitalizm, topluma bu yolu özgürlükleri sağlamak amacıyla değil, aksine dünya sistemi ihdas etmek üzere sağlar (Özel, 2016, s. 159). Eğitimle birlikte eski sınıfsal tabakaları alt üst eden bu yeni güç, hem insanı özgürleştirmiş hem de aşırı bireyselleştirmiştir. Aydınlanmayla beraber ortaya çıkan yeni insan tipinin ideal kavramlarından biri olan (Durmuş, 2014, s. 242) özgürlük, insana yönelen kuşatmanın şiddetine koşut bir tonda belirir. Geleneksel hayatın normlarından paranın gücüyle kopan bu “özgür” bireyi sadece sonu gelmez hazlar beklemez. Bu gücün yan etkilerinden biri olarak birey, artık eski güvenlik alanından ve aitlik duygusundan kopmuş ve yalnızlaşmıştır. Parayı zamanı paranteze almanın ve ticari işlemleri belirli bir değişim alanı dışına taşımanın bir yöntemi olarak tarif eden Giddens’a göre para bir zaman-uzam uzaklaşmasının aracıdır (Giddens, 2016, s.30). Bir yandan da çevresindeki herkes onun potansiyel rakibi olduğundan, çevresindeki insanlar ona düşman ve yabancıdır. Fromm’un deyişiyle parayla şekillenen modern birey, artık “*sınırsız ve tehdit edici bir dünyaya fırlatılmış*” yabancıdır. Bu bağlamda parayla gelen yeni özgürlük, “*derin bir*

güvensizlik, güçsüzlük, kuşku, yalnızlık ve kaygı” yaratmıştır (Fromm, 2011, s. 64). Sayılan bu problemlerle yaralı toplumun bir ferdi olan İsmet Özel, poetik metinlerinde “*kendi çağılığını*” dile getirmeye çalışır.

***Erbain*'deki Modernite Sıkıntıları**

İsmet Özel, insanoğlunun kolektif bilinçaltındaki arketiplere sık sık imge, simge, metafor, metonimi gibi tekniklerle göndermelerde bulunarak bunları, moderniteyle kirlenmemiş bir doğal hayatın çağrışımları olarak kullanır. Özel, kısıktıcı ifadelerin kullanıldığı şiirlerinde çocuk, dağ, at, deniz, ev... gibi olumlu imgelere ağırlık vererek, moderniteyle mücadelesindeki tematik eksenini de göstermiş olur. Şiirlerinde eksik olmayan savaş, mücadele ve öfke temaları, *Erbain*'de *Tüfenk* şiiriyle başlar. Çocukların ninniyle uyutulduğu o sakin ortamdan bir anda kopararak dünyaya fırlatılmışlığı, “*denklerimiz bağlandı*” ifadesiyle bir göç imgesi yaratılarak varoluşsal bir bağlama taşınır. Şair, çocuğun insan seslerine (e harfine) yaslanarak uyumasıyla dağlardaki mücadelenin azalmasını birlikte işleyerek dönemdeki siyasal hareketlerin havasını şiire katar. Hemen hemen bütün inanç ve kültürlerde dünyanın merkezi veya yaradılışın başladığı yer olarak yüceltilen (Eliade, 2017, s. 29) dağların kolektif bilinçaltımızdan beslenen arketipsel imgesi, şairle birleştirilmeye çalışılır. Tüfenk, ateş, dağ, atlı, tüfenk doldurmak gibi sözcüklerle “militan” bir tip çizmeye çalışan Özel, *Tüfenk* şiirinde, bütün bu imgelerin betimlediği yaşamdan artık uzaklaştığını söyler:

“*ve artık çirkinim*

uykularımda örümcekler üreyor şimdi” (“Tüfenk” Özel, 1997, s. 24).

Şehirle özdeşleşen moderniteyle hesaplaşmak isteyen şair, dağ imgesini kullanmakta ısrarcıdır. Onun kavram dünyasında, *dağ* ile *bağımsızlık* örtüşmektedir. Kendi nefesiyle ve sesiyle coşturduğu “*al binit*”yle kendisini davet eden dağlara çıkar. Şehir ve dağ karşıtlığı üzerine kurulmuş “*O Bağımsız Dağların*” adlı şiirde şair, alnında “*imparatorluklar*” yazan bir “*şarışın*”dır. Şehre konumlanmış modernitenin mağduru olan şairin ben’i, “*bezgin, yorgun yüzlü ve sarışın*”dır. Sarı, II. Yeni’nin usta sanatçısı Ece Ayhan’ın da sıkça kullandığı bir görsel imgedir. Ayhan’ın güç ve iktidarla ilişkilendirerek kullandığı bu renk, devletin metaforik karşılığıdır (Özgün, 2019, s. 47). Metaforu figüratif bir unsur olmaktan çıkarıp zihnin işleyişinin bir parçası haline getiren (Şahan, 2018, s. 1821) Özel, bu bağlamda, uzun yıllara dayanan bir iktidar ve devlet mücadelesinin varisi olduğunu anımsatmaktadır.

Şairin şiirlerinde sık sık yöneldiği çocukluk anları, *Acının Omuzlanması*'nda değişen zamanın erozyona uğrattığı değerlerle birlikte verilir. Bombaların patladığı, çocukların ürperdiği bir zamanda kadın, sıradanlaştırılan toplum ilişkilerinde bir metaya dönüştürülmüştür. Oysa evdeki hayatın zembereği olan bu kadın şimdi kendi asli mevkisinden indirilmiştir. “*Kadını bir dilime katık ettiler*” diyen şair, kadının aile içindeki konumundan koparıldığını ve bir metalaşma sürecine tabi tutulduğunu söyler. Bu süreçte erkeğin olumsuz rolüne de işaret eder: “*aslan gibi kocası var mıydı bu kadının*”. Özel’in kadın hakkındaki bu duyarlılığı Tevfik Fikret’in “*Elbet sefil olursa kadın alçalır beşer*” (Fikret, 2009, s. 179) dizesiyle tematik paralellik arz eder. Çocukların “Markut” denilen mitolojik varlıklarla korkutulduğu şairin çocukluk zamanları, “*savaş alabarası*”nda anlamsız bir korkutma nesnesine dönüşmüştür. Şiirde geçen *bomba, kan, savaş* gibi ifadeler modern çağın insan yaşamına kattığı ürkünç ilavelerdir. İnsanoğlunun, geçmişteki hayali korkuları (Markut) silinmiş, onun yerine modern

çağdaki kitlesel ölümlere sebep olan somut nesnelere (bomba) almıştır. İnsanlık artık bu tür kitlesel kıyımları omuzlamak zorunda kalmaktadır.

Geceleyin Bir Koşu'da da çocukluk ve modern çağ (mermi) karşılaştırılır. Şiirde tasvir edilmeye çalışılan olumlu yaşantılar, ev, anılar hep “*mermilerden önce*”dir. Kendi yaşamıyla koşut gördüğü insanlığın uygarlık yürüyüşünü, bir milat olarak artık mermilerden önce-mermilerden sonra diye ikiye ayırmaktadır. Bu bağlamda şair, insanlığa dair bütün güzel günlerin mermilerden önceki döneme ait olduğunu bildirmek için sık sık “*mermilerden önce*” ifadesini kullanır:

“*Külden bir ağızım vardı mermilerden önce*” (...)

“*Bir çocuğun ağrıyan gülüşü vardı mermilerden önce*” (...)

“*Ağızım ağızla doluydu mermilerden önce*” (...)

“*Nasıl ki doğuran ve öldüren*

köpekler gezinir herkesin şapkasında

ki herkesin şapkası mermilerden öncedir” (“*Geceleyin Bir Koşu*” Özel, 1997, s. 44).

Şairin siyasal bilinçliliği arttıkça modernite ve onun somutlaşmış bir biçimi olarak şehir, toplumsal yaşamdaki tüm olumsuzlukları yüklenen bir fenomene dönüşür. Yaşam biçimlerinin bir kültür olarak medya tarafından yönlendirildiği ve yoğun bir biçimde meşrulaştırılıp üretildiği ve yeniden üretildiği modern zamanda, insanlar sıradan bir hayata adeta esir olmuş, hayatını bu sıradan zevk ve eşyalarla anlamlandırmaya çalışmıştır. Acınacak bir rahatlığın dışında “*hiçbir insani değer kalmadığı*” modern kent yaşamında, teknolojinin egemenliği altına giren insanların özlerine *yabancılaşması* (Cengiz, 2002, s. 18), şairin kenti olumsuzlamasına neden olur. Şair, bu olgunun estetik ifadesini “*işte şehirleri bayındır gösteren yalan*” dizesiyle *Amentü* adlı şiirinde dile getirir. Şehir, toplumsal mücadele içinde bilenen şairi kendi özünden uzaklaştıran ve riyakârlığın mekânıdır. Çünkü şehir, insanın hep başkalarının anlayışına göre davrandığı bir yerdir. Şair bu durumu yaltaklanmak sözcüğüyle ifade eder. Özel’in, *Partizan* şiiri böyle bir kavramsallaştırmanın bilinçli bir yansımasıdır. Şair, giderek kuvvetlenen bir bilgi ve bilinç birikimiyle kendini aşmak üzeredir. Burada şehir, çelişkileri bağrında barındıran bir mücadele alanı olarak kullanılmaktadır:

“*Gırtlığımda bir harf büyüyor*

buna dayanacağım

dişlerim kamaşıyor yıldızlardan

buna da.

Kabaran bir çarpıntı oluyor şehir.” (“*Partizan*” Özel, 1997, s. 65).

Yaşadığı çağın bütün iç çelişkilerini şehir üzerinden vermeye çalışan Özel, “*her gün şehrin ortasında bir ergen*”in ölümüne şahit olarak, bu cinayetin mekânını, gerçekleşen ölümlerin sorumlusu olarak kabul etmektedir. Bu ölen ergenler; “*bankerlere*”, “*noterden onaylı kâğıtlara*”, “*mevlit ilanlarına*” durarak “*domuzuna*” ölmektedir. Tüzer’in ifadesiyle toplumsal alandaki çalkantıyı kendi biyografisinde de yaşayan şair, kontrol edilen/güdülen kalabalıkların bir çırpıda ölümle nasıl buluşturulduklarına işaret eder. Sona eren hayatların hiç kimse için bir kıymeti yoktur. Önemli olan, varoluş sebebini umursamayarak “*otantik olma*” sınırının çok

uzaklarında yaşayan insanların kişisel/ideolojik doyumlarıdır (Tüzer, 2007, s. 194). Bütün bu ölümler kapitalist modernitenin spesifik mekânı olan şehirde meydana gelmektedir. Bu da şairin artık gittikçe kitleselleşen hıncını, bir kat daha artırmaktadır: “*Gırtlığımızda bir harf büyüyor / Gırtlığımızda*” (Özel, 1997, s. 66).

Kentlerin büyük oranda tekele alındığı bir çağda silahlı mücadelenin gereksizliğine inanan¹ şairin yüreğinden “*sarp bir güvercin*” düşmektedir. Piyasaya dayanan moderniteye karşı verdiği savaşta inanmış bir nefer (partizan) gibi ölmeye hazır şair ben, umutsuz bir devinim içerisindedir. Şiirin partizanlığına yönelik sağlam inancı dizelerin biçimsel desteğiyle erir ve sadece “*korku*” kalıncaya kadar devam eder. İnsanı kendi iradesinin rağmına yönlendiren en temel duygularından biri böylece belirginleştirilmiş olur:

*“ölünce bir partizan gibi ölmeliyim
sabahın kuşluk vaktine savrulan
savrulan savrulan ergen ölüleri gibi.
Şehrin şarkısını söylediğim zaman
yağız bir kımultu oluyor sesim
korku ve cüzam
korku ve cüzam
korku...*

Ne beklenebilir artık namlulardan.” (“Partizan” Özel, 1997, s. 67).

Dünyaya sosyalist bir pencereden baktığı dönemin perspektifiyle yazan şairin eleştirisinde modernitenin etkisiyle yabancılaşmış geniş kitleler vardır. Şairin “herkes” olarak isimlendirdiği bu insan yığınları, şehrin her tarafını işgal etmiştir. Herkesi “*insanlıktan çıkmış insanlık*” olarak niteleyen Gasset’yi bu tavra iten etken, “herkes”in öyle düşünüldüğü için öyle düşünmesi, öyle yapıldığı için öyle yapmasıdır. Dolayısıyla hiçbir eyleminde yaratıcı *öznenin* olmadığı bu insani olduğu halde insanca olmayan durum, ona anlamsız gelmektedir. Herkesleşmenin veya sıradanlaşmanın başka bir adı olduğu için Gasset, toplumsallaşma kavramına karşı çıkar. Dolayısıyla Özel’le bu anlamda örtüşen İspanyol düşünürü göre “*toplum, topluluk koskoca bir ruhsuzluktur*”; çünkü insanlık “*doğalaşmış, mekanikleşmiş, mineralleşmiş*”tir artık (Gasset, 2017, s. 28). Kapitalist modernitenin yaşam bulduğu tüm birimlerde bu olgular kol gezmektedir. Şair bunlardan “*bir cinayet türküsü*” söyleyecek kadar nefret etmektedir. “*Kendine akarak boğulan*” herkes’lere inat “*azgın bir gebelik halinde*” ve partizanca ölmeyi arzulayan şair, şehrin ikrah ettiği yerlerinde hep o herkesleri görür:

*“büyük tecimevlerinde, büyük çarşılarda
pokerde-sinemada-genelevlerde
ne bir suçlu çağrışımı, ne karabasan*

¹ İsmet Özel, 60’lı yılların çatışmalı döneminde kendi cenahında fazlasıyla tartışılan silahlı mücadeleye sıcak bakmamış ve bu insanları, “cahil” ve “provokatör” olarak nitelendirmiştir. Hatta sonradan Dev-Genç’e dönüşecek olan Fikir Kulüpleri Federasyonu’nun kuruluşuna bile karşı çıkar. Daha fazlası için İsmet Özel, (2016). *Waldo Sen neden Burada Değilsin*, İstanbul: Tiyo Yayınları. s.56

yalnız o herkesler” (“Partizan” Özel, 1997, s. 68).

Şairin yukarıdaki dizelerde sıraladığı tüm mekânlar haksız kazancın, çalışan geniş yığınlardan gasp edilmiş artık değerın pazarlandığı yerlerdir. Marx’ın “emeğin yabancılaşması” olarak kavramsallaştırdığı (Marks, 2017, s. 75) bu sermaye birikimi, anamalcı küçük azınlıkların elinde bir iktidar aygıtı olarak suiistimal edilmektedir. Makineleşme ile birlikte insanların emekten uzaklaşıp emeğin insana kazandıracağı ahlaki ve ruhsal doyumu sağlamadığı durumları da ifade eden yabancılaşma, işçinin ürettiği üründen soyutlanmasıdır. Şair, sermayenin geniş yığınların elinden alınarak müreffeh bir azınlığın tasarrufuna verilisinin somut bir biçimi olan şehre karşı tepkisi gittikçe artmaktadır:

“artık ellerimi bu rahlelerden ayırsam

boyunbağımın ve gülüşümün o kirli

rahatlığından, yurtık uğultusundan şehrin.” (“Partizan” Özel, 1997, s. 69).

Beyninde “*korkunç bir vida*” olarak taşıdığı sorumluluk bilincini “*yavrum*” dediği bir geleceğin “*ayak seslerini*” okşamaktadır. Devrimci bir mücadeleyi imleyem “yürümek” eylemi *Yaşamak Umurumdadır* şiirinde “*yürüsem rahmet boşanacak*” dizesiyle İslami bir duyarlığa yaklaşacaktır. Tarihin akışını harekete endeksleyen devrimci duyarlılıkla sol jargon birleşir ve şiir, kapitalist moderniteyle mücadele uğrunda gerçekleşecek bir ölüm güzellemesiyle biter:

“yürüsem parçalanmış bir ceset tazeliğinde

Yürüsem beynimde kıpkızıl bir serinlik

Sonra denizler devirebilirim dudaklarımdan

Sonra aşk, sonra dirlik: partizan.” (“Partizan” Özel, 1997, s. 70).

İsmet Özel, *Sevgilime Bir Kefen*’de yaşamı, bir “*devrimci*” için olmazsa olmaz kabul ettiği “*merak*”la sorgular. Burada kast edilen sevgili, kentle insan arasındaki çelişkiyle biçimlenen yaşamdır. Yaşam, şairin bilek, beyin ve kalbinin birlikte girdiği bütünsel bir mücadelenin adıdır. O, nasıl bir yaşamı sevdiğini haykırırken korkakça davranmaz. Çünkü şehrin çarşılarında esnafın, hayatın tüm ağır yükünü çeken ve hayat verici bir imge olan kadının emeğine güvenerek mücadele etmektedir. Onun mücadelesinin diğer adı yaşamaktır. Halk yığınlarının üretkenliğiyle doğurgan anne imgesi birleştirilerek *sevgili* imgesi belirginleştirilmeye çalışılır.

Kan Kalesi’nde kapitalist modernite eleştirisi daha da netleşir. Şairi kıskırtan isyanı, şehre yönelir. İnsanın ontolojik yapısına uygun doğadan koparak kente inmesi, başka insanları bilinçlendirme iradesinin bir yansımasıdır. II. Yeni’yi ortaya çıkaran koşullarda büyüyen İsmet Özel, Tüzer’in işaret ettiği gibi, Türkiye’nin yavaş yavaş küreselleşen kapitalizmin ağına takılmaya başladığı; köylerden şehirlere göç ederek *kentlileşen/modernleşen*, fakat kentlileşirken *kır*’a ait tutum ve davranışlarından vazgeçmeyen insanların meydana geldiği bir dönemde ortaya çıkmaya başlamıştır (Tüzer, 2011, s. 406). Eylemlerin ağırlıkta olduğu dizelerle şiiri biçimlendiren şair, bir “*şahan*” edasıyla yürümekte; kendini karışmaktan alıkoyduğu şehir, ona “*gizemli bir deniz*” gibi görünmektedir. Aidiyet duymadığı şehirde yürürken, yapay bir yaşamın hastalıklı ve cahili olarak hissetmektedir. Kent yaşamının neden olduğu bireyselleşmiş yaşam dinamiği, özellikle kadın erkek ilişkilerinde aşırı gevşeme ve saflığın sembolü olan kızların pazarlanmasıyla sonuçlanır. Kadının değersizleştirildiği, seviyesinin “*ayak*

bilekleri”yle ölçülecek kadar düştüğü bir düzlemde kendisini “sevinçle” kovalayan şairin tavrı nettir:

“elbet bir hinlik vardır seni sevişimde

ey kanıma çakıllar karıştıran isyan.” (“Kan Kalesi” Özel, 1997, s. 89).

Geleceğe yönelik büyük umutlar taşıyan idealistler gibi Özel de tanyerini “*azan bir heves*”le nitelendirir. Doğacak yeni günle şehir ve şehrin temsil ettiği anamalcı düzenin “*defterini*” dürmek ister. Bu şehir ki geniş halk yığınlarının umudunu “*kapmaya gelen makinaları*” ve “*bütün çirkefi*”yle aşkla çarpışmaya gelmektedir. Şiirde “*karışık banka hesapları, navlun, memur, saat 24 vardiyasının işçileri, ocak*” gibi sözcüklerle emeğiyle geçinen insanların, işçilerin dünyası verilmeye çalışılır. Şair tüm mücadele azmiyle kentte simgeleşen anamalcı moderniteye karşı isyanını halka ve doğal yaşama ait olgular üzerinden sistemleştirmeye çalışır:

“ey kanıma çakıllar karıştıran isyan

doğrusu seni toprağı eller gibi sevdim” (“Kan Kalesi” Özel, 1997, s. 93).

İsmet Özel’in kapitalist moderniteye yönelik öfkesinin şiddetini yansıtan şiirlerinden biri de *Evet, İsyân*’dır. Sosyalist mücadele geleneğinde önemli bir eylemliliğe karşılık gelen “isyân” Özel’in şiirlerinde devletten ziyade ekonomi politik bir düzlemde okunmalıdır. Endüstrileşmenin tüm katı somutluğuyla işlediği modern zamanlarda halkın yaşamı, nesnelerin tahakkümündedir. İşçilerin kendi emeklerine yabancılaştığı, emeğin bir metaya ve nesneye dönüştüğü şehir, kendisinin aşkla seven ve yeni bir yaşamın müjdesini verecek olan devrimcileri beklemektedir. Şairin tüm çabası, “kal’a” diye nitelendirdiği halkına güvenmek ve onlar için çabalamaktır. Karşıt iki cepheden zayıf olanı seçen şair, kavgada yerini kendisi tayin eder:

“bana ne çerçilerden, çerilerden, kullardan

halksa kal’am onu kal’a kılan benim

boşanır damarlarıma yılların kahraman gürültüsü

çünkü kavganın göbeğidir benim yerim.” (“Evet, İsyân” Özel, 1997, s. 98).

İlkel sömürüden devraldığı bütün sömürü alışkanlıklarını daha kurnaz ve daha ustaca işleten modernitenin üç yapı taşını hedef alan Özel, bunlara karşı cesaretle meydan okumaktadır. Pazarlamanın, devlet aygıtından güç almanın ve dini bir kılıfla toplumu sömürmenin sembolleri olan “çerçi”, “çeri”, “kul” ifadeleri, özenle seçilmiş ve hedef tahtasına konulmuştur. Taylor’ın sıraladığı üç sıkıntıyla örtüşen bu ifadeler, modernitenin yakın dönem insanlarında neden olduğu tahribatı daha somut ifade eder. İnsanların artık “*yüksek amaçları*”nı ve “*uğrunda ölmeye degecek*” ideallerini kaybettiğini üzüntüyle dile getiren Taylor, ahlaki ufkun kararmasına neden olan anlam yitimini, hedeflerin gölgede kalmasına neden olan araçsal aklın öne çıkmasını ve özgürlük yitimini Modernitenin üç büyük sıkıntısı olarak gösterir (Taylor, 2017, s. 17). İsmet Özel’in çerçi, çeri ve kul olarak ifade ettiği bu imgeler, zihinleri çarpıtılmış kitleler tarafından farkına varılmayan netameli olgulardır. Modernitenin halk nezdinde bıraktığı ilk izlenim olarak “asfalt”, şairin genzini yakarken şair, bu üçlünün oluşturduğu yapının ışığında kent ve köylü ayırımını netleştirmeye çalışır:

“kentlimiz cebinde cinayet fotoğraflarıyla sofraya oturuyor

köylü -biraz sessizlik- ne tuhaf bir kelime?” (“Evet, İsyân” Özel, 1997, s. 99).

Şiirde aşk; çerçilerin, çerilerin, kulların hizmetinde olduğu sosyopolitik düzenle çatışan insani meziyet olarak verilerek yüceltilir. Göğün merakından hırpalanmakta olan şair, aşkı halk adına giriştiği kavga olarak niteler. Hamasi ifadelerle tasvir ettiği bu mücadele, efendilere boyun eğmeyen, gücünü topraktan (doğa) ve kandan (insan) alan en haklı ve yenilmez bir hissiyatla verilir:

“Ben merd-i meydan

yani toprağın ve kanın gürzü

güllerin bin yıllık mezarı bendedir

yukardan bakarım efendilerin pusatlarına” (“Evet, İsyân” Özel, 1997,s. 100).

Şiirlerinde yaşama özel bir önem veren Özel, insanı kendi fitratına yabancılaştıran moderniteye karşı hep “*sevgilim*” diye isimlendirdiği yaşamı yüceltir. Teknik gelişmenin yaşama sunduğu refahın yanında insan davranışları üzerinde bir denetim kurduğunu, dolayısıyla insanın gelişip serpilmesine engel olduğunu dile getiren Özel, insanın bu yüzden “*bir robot ve soyut bir varlık*” haline geldiğini iddia eder. Şehir hayatının yaygınlık kazanmasıyla da insanın tabiata olan uzaklığının arttığını ve böylece insanın tabiata ve kendine yabancılaştığını söyler. Bunun hem kapitalist hem de sosyalist sistemlerde işlediğini dile getiren Özel, kapitalist sistemlerde sermaye egemenliğinin, sosyalist sistemlerde de katı bürokrasinin sebep olduğunu belirtir (Özel, 2016, s. 121-123). Şair, *Yaşamak Umurumdadır* şiirinde;

“Ben

topraktan sıyrılıyorum

buğular

ve aşiret rüzgarları kanımda” (“Yaşamak Umurumdadır” Özel, 1997, s. 102).

ifadeleriyle tarif ettiği kendi benini doğal yaşama daha yakın tanımlarken, şehri karşı cepheye yerleştirir. Modern çağın koşullarına uygun olarak doğadan tecrit edilmiş kentsel yaşam “*insan hayatının temel ahlaki ve varoluşsal bileşenlerinin bastırılması*”nı insanlara dayatır. Giddens’in “doğanın tecridi” diye nitelediği bu koşullarda, insanlar artık yapay ortamlarda yaşamaya zorlanırlar. Kentlerde parklarla, peyzajlarla kısmi olarak yer verilen yapay doğa parçacıklarıyla, modern kent, tarihte şimdiye kadar karşılaşılan “*en yoğun ve en yapay insani etkinliklerin gerçekleştirildiği*” ortamlara dönüşür (Giddens, 2014, s. 210-211). Şairin kentten ziyade doğaya hasreti bu yapaylığın bir reddidir:

“Benim hayranlığımdan inlerdi şehir

ben atlara ve uzaklara hayrandım.” (“Yaşamak Umurumdadır” Özel, 1997, s. 102).

Şair, bütün şehre mücadele ekseninde yaklaşırken, “gökle barışkın” yaşama bir karşılık verme derindedir. Bu asla yanılmayan ve kaybetmeyen bir mücadelenin anahtarıdır ona göre. Bireysel ve toplumsal yaşamın ahengi ve huzuru hayatın asla yanlış çıkmayan diyalektiğine uygun davranmaktır. Gerçekliğin peşinde koşan insanın yapması gereken bu eksende konumlanmaktır:

“ey taşan suların imkânı

ey taşan suların bekâreti sana

bir karşılık vereceğim.” (“Yaşamak Umurumdadır” Özel, 1997, s. 104).

Aynı temayı *Sevgilim Hayat* şiirinde de sürdüren Özel, insanın insanla mücadelesinden çok, modernitenin amansız saldırılarına karşılık vermek ister. Çünkü modernitenin etkisi benliğin özüne kadar uzanmaktadır. İnsan adeta bir *refleksif tasarım* haline gelmektedir (Giddens, 2014, s. 51). Modernitenin yapay müdahalesini reddeden Özel, *sahici* bir hayat tarzını arzulamaktadır. İnsanların tek tip haline getirilerek sıradanlaştırılmalarına karşı çıkan (Tüzer, 2012, s. 228) Özel, bu tür toplumsallaşmayı tehlikeli görür. Şair, “*her hafta oğlunu leğende yıkayan hayat*”la cedelleşmektedir:

“Yüzüme bak

Ve yüzümü hırpala

Yüzümü değiştir, dağlı bir anlatım bırak” (“Sevgilim Hayat” Özel, 1997, s. 107).

Rousseau’dan beri şehir yaşamıyla karşılaştırılan ve insanın kurtuluşunun adresi olarak verilen doğa ve doğal insan, bu şiirde de şairin hayat hakkında bilgi alacağı ilk adrestir. Hayatın huylarını “*tıraşı uzamış adamlardan*” öğrenen şair, hayatın “*bezgin fabrika düdüklere*” ve “*lokavt*”ların kararttığı şehre “*militan ruhlar*” ve “*başaklar*” eklediğini haykırır. Yaşamayı “*berrak bir gökte çocuklar aşkına savaşmak*” olarak niteleyen Özel, kapitalist modernitenin neden olduğu bütün zararları bu savaşla yok etmeye çalışır:

“Ben savaşarak senin

bulanık saçlarından tutup

kibirli güzelliğini çıkartıyorum ortaya” (“Sevgilim Hayat” Özel, 1997, s. 110).

Kışkırtıcı bir dil kullanmada usta olan İsmet Özel, *Aynı Adam* şiirinde Partizan’daki temayı yüksek sele devam ettirerek kapitalist moderniteyi sarsıcı ifadelerle vurmaya devam eder. Bir sömürü düzeni olarak kabul ettiği eskiye dair tüm değerleri yıkmaya azmetmiş şair, saçlarından “*devrilmiş sayarların dumanları*” savrulurak “*dünyaya doğru yürümek*”tedir.² Kendi yaşam çizgisinin de bir özeti olan eylemsellik ve itiraz, şiirde “yürümek”le simgeleşerek onun moderniteye itirazını dillendirir:

“Ben dünyaya doğru yürümekle meşhurum

kökten dallara yürüyen sular gibi

yürürüm kömür ocaklarına, çapalanan tütüne

yürürüm hüznün ve ağırlar çarelenir

dağların esmer ve yaban telaşından kurtula diye

² İçinde yaşadığımız medeniyeti insanlık onurunun ve tüm insani erdemlerin ayaklar altına alındığı, ilişkilerin mekanikleştiği, anlayış derinliğinin günden güne azaldığı, tabiatla olan münasebetlerin çarpıklaştığı, ihtirasların, nevrozların, hastalıklı zihinlerin arttığı bir kuru ve çorak düzen olarak betimleyen Özel, böylesi bir medeniyet içinde yaşayabilmenin en sağlıklı, en müstakim yolu olarak da hiç şüphe yok ki her bayağılığa ve her çirkinliğe karşı kıyasıya savaşmayı görür. Dolayısıyla savaş ve mücadele eksensiz ifadeleri hep böylesi bir toplumsal duyarlılık taşıır. (Özel, 2016, s. 173)

torna tezgahlarında demir.

Yürürüm çünkü ölümdür yürünülmeyen

yürürüm yürüyüşümdür yeryüzünün halleri” (“Aynı Adam” Özel, 1997, s. 115).

Fıskıran başaklarla azarlanarak yürüyen İsmet Özel, sosyalist bir perspektifle eleştirdiği sosyopolitik düzeni, ekonomi-politik bir temel üzerinden okumaktadır. Dolayısıyla burada sınıfsal bir mücadelenin nesnesi olan sömürülen yığınlar ve mutlu azınlık karşıtlığı daha sonra moderniteye yönelik eleştirilerinin bir altyapısı olacak ve şair, sosyalizmi de kapitalist modernitenin bir yan ürünü veya Batılılaşmanın bir nevi *vicdan azabı* (Kalkan, 2010, s. 183) olarak tasvir edecektir.

Ataol Behramoğlu'nun aynı adlı şiirine cevap olarak yazdığı *Yıkılma Sakın*'da Özel, militan bir ruhla *“pörsümüş bir dünyayı kahreden kelimeler”*le örer şiirini. Muş'ta askerken kalbi *“aşktan çatlayıp”* yarılarak yazdığı bu şiirde, çalışan geniş kesimlerin emeklerini sömüren bir şehir imgesiyle karşılaşırız. *“Gökle barışkan yaşamaya alışmış”* yüreği *“toprağın çılgarına”* inatla çevrilmiş şair, şehrin kuşları ve sokaklarıyla onlara ait olmamasına üzülmemektedir. Burada dikkati çeken en önemli husus, şairin kente değil kentin neden olduğu sömürüye karşı çıkmasıdır.

Onun kente ve moderniteye karşı duyduğu antipati, bunların halkla ilişkileri nedeniyledir. Tüm yaşam ve değer kaynağının halk olduğuna inanan şair,

“Ben halka bakınca gümüş turnaklı kısraklar

Sırça kirpikli gelinler huylanır.” (“Yaşatan” Özel, 1997, s. 133).

diyerek halkın onun kavram dünyasındaki seviyesini de vermiş olur. Şair, halkın iradesinin elinden alınmasına, sömürülmesine neden olana faktörleri sayarken aynı zamanda moderniteyi ayakta tutan unsurları da saymış olur. Modern çağın kendi koşullarına göre *“yapay bir tüketim eğilimi”*yle şekillenen bir yaşam tarzı dayattığını ileri süren Giddens'a göre insanlar hiçbir seçime sahip olmayıp seçmek zorundadırlar. Bu *“rutinleşmiş pratikler”*den oluşan hayat tarzları tüketim alanına uygunlukla ölçülmektedir (Giddens, 2014, s. 110-111). Özel'in *“yazlık sinemalarda”* ifadesini bulan yaşam biçiminin temel dayanakları *“üniformalar”*dır. Devlet denilen ortak aklı ele geçiren burjuvazinin onu kendi çıkarlarını ayakta tutmak için kullandığı bir iktidar aygıtına dönüştürmesi, şairin ismi geçen zümre haricindeki geniş kitle adına itirazına neden olur. Nitekim halk, *“banknotların, kıravatların saltanatıyla”* çürütülmektedir. Şair, *“şafakların öncesi”* olarak nitelediği *“hovarda”* uykusunun sazıklar içinde *“bir çocuğu emzirir”*ken, “köleler”in kıpırdandığını ve göğün gürlediğini ifade eder. Artık yaşam güzeldir ve şair, halk adına girilen kavgada geleceğe umutla bakmaktadır:

“Yaşamak güzeldir

gözlerim daha güzel

gözlerim daha güzel halka bakınca

ve sürülmüş toprağı

yaratkan beyni

işleyen elleri huylandıran bakışlarım

yani insan türünü var kılan hız

yani hatta tarlalarda

döl yataklarında bile oyalanmayan

savaşın, sevdanın rengi

her güzellik bu rengin ardındadır” (“Yaşatan” Özel, 1997, s. 137).

Özel, *Mazot* şiirinde de şehre yönelik eleştirilerini sürdürür. Dişlileri arasında insan öğüten fabrikaların neden olduğu yıkımı dile getiren şair bu temayı belirginleştirmek için dağ ve şehir karşıtlığını kullanır. Şair, modernitenin simgeleştığı şehri ve “*leşlerin*” koruduğu şehrin bedenlerini sorgular:

“Şehre neden

esmer ve dökük yüzümle döndüm dağlardan

kar vakti tarlaları kımıldatan soluğum

niyedir sarmalasin vites dişlilerini

defneler, nakışlar yok

alınmda neden.” (“Mazot” Özel, 1997, s. 144).

Şair, doğayla tezada girmeyen bir yaşamı bırakıp gösterişin somutlaştığı, güvensizliğin biriktiği şehre indiği için üzgündür. İnsanın zaman ve uzam içindeki mevcudiyetiyle ilişkili olan güven, geçmişi ve geleceği şimdide sürekli kılan rutinleşmiş geleneksel yaşamdan kopmanın da bir belirtisidir (Giddens, 2016, s. 106). Bu anlamda geleneğin kesintiye uğradığı kent yaşamı, geleneksel güven ilişkilerinin yitimine dolayısıyla ontolojik güvenliğin tehlikeye girmesine zemin hazırlar. Bunun yanında şehrin ekonomik düzeni, modern çağ öncesinde insanın kısıtlı ihtiyaçlarını karşılayan küçük dükkânlardan ibaretken, modern çağla birlikte katı bir rekabetin etkinlik alanı olmuştur. Toptan ve perakende satışların birbirinden ayrılmadığı, ihtiyaç duyulan mal kadar üretimin yapıldığı ve esnafın elinin emeğiyle karnını doyurduğu (Fromm, 2011, s. 55) eski düzenin yıkılmasından sonra, her toplumsal ütopya bir doğaya dönüş düşüncesi de içermiştir. Modernitenin insani ilişkileri *şeyleştirilen* yaşama biçimine karşı bir alternatif olarak yüceltilen doğal yaşam (Oktay, 2002, s. 114) Özel’in yabancılaşma tehlikesini hissetmediği bir uzamdır:

“boz şayaktan poturun dağlarda ne güzeldi

şehre varınca artık meşinler giymelisin

daha esmer

daha kankusturucu

sen o baygın sevgilerin adamı değilsin.” (“Mazot” Özel, 1997, s. 145).

Netameli bir olgudur şehir, İsmet Özel için. Özel, insanı bir sömürü nesnesi kılan kent yaşamında ölümle korkuyu birlikte anar. Çekiç seslerinin yankılandığı şehre aşk için dönen şair, ben’ini “*bıraktın vazgeçilmez ırmakları*” diyerek azarlar. Bu durumda çocuk seslerinin ancak bir teselli kaynağı olabileceğini vurgulayan şair, kendilik nesnesini “*dikkat et hiçbir şey islatmasın namluları*” diyerek uyarır. Çünkü ona göre “*çarpıntısız dakikası*” olmayan

devrimcinin anlık oldubittilerle toplumun değişmeyeceğini bilmelidir. Zira insanların zaaflarını iyi kullanan anamalcı modernite, geniş halk kitlelerinin uyanmaması için sıkı tedbirler almıştır.

Özel, *Propaganda* şiirinde, piyasaya dayalı ekonomik altyapıyı ve bunun üzerine şeklenmiş sosyopolitik düzeni eleştirir. Geniş kitlelerin kendilerini nesneleştiren ve toplumsal yaşamlarını biçimlendiren ekonomi politikten habersiz yaşamları “köle, karavaş” metaforu üzerinden verilir. Halkı sınıflaştıran ve kitlelerin rağmına küçük bir azınlığın lehine işleyen bu düzen, kölelerin hizmetleri nedeniyle ayaktadır. Hiçbir sosyal güvencesi olmayan yığınlar, tek üstünlüğü gasp ettiği servetten ibaret sermayedarların hizmetinden haz almaktadır. Sermayedar, sahip olduklarını kendi bilgi birikimi ve çabasıyla değil, rant yoluyla kazandığından eninde sonunda gasp ettiklerini devretmek zorunda kalacak ve kurduğu düzen uzun ömürlü olmayacaktır: “Köleler gördüm, karavaşlar/hayaları burulmuş bir adamın ayaklarını yıkamaktalardı” (“Propaganda” Özel, 1997, s. 164).

Piyasaya göbek bağıyla bağlı kölelerin tek işi, onlara dayatılmış hayatın figüranları olmaktır. Albenili pazarlara alıştıran köleler, kendi emeklerini sömüren bu düzenin besleyicisi durumundadırlar. Marks, işçi sınıfın ürettiği ve kapitalistin el koyduğu ürünün para karşılığında hep işçi aleyhine geliştiğini belirtir. İşçinin bireysel tüketimi sayesinde, sermayenin yeniden üretimine katkı sağlayarak kapitalistten aldığı parayı tekrar kapitaliste devrettiğini, bu yüzden başta istemeden kölelik yaptığı sistemin gönüllü köleleri durumuna düşüğünü belirtir. Böylece işçi sınıfı, tıpkı emeğin cansız aletleri gibi sermayeye eklenmiş bir nesne durumuna düşer (Çınar, 2013, s.132).

Wallerstain’in kapitalizmin akıllanması olarak nitelediği bu düzende tüketim kültürüyle yetiştirilen yığınlar, özellikle ürün çeşitliliği ve taksit imkânlarıyla ucuz üreticiyi kolay tüketici yapmanın yolunu bulur. Bir idealden yoksun olarak piyasa yaşama alıştıran geniş halk kesimleri, modern yaşamın ritüellerinin müptelası durumuna düşürülür. Sorgulamadan hizmet edilen bir sömürü sistemi ve bu sistemin ürettiği eğlencelerle tüketilen zamanlar ve nesiller meydana gelir. Geceleri albenili ışıklarla süslenen vitrinler, en temel *haz alma* araçlarından biridir (Oktay, 2002, s. 30). İhtiyacı olmayanları bile muhtaç hale getiren bu cafcı nesnelere, kapitalizmin doğal reklamları olarak her kesime seslenmektedir. Gürbilek’in tespitiyle meta’nın “ziyaret edildiği” bir fuarı andıran vitrinler veya AVM’ler, alışverişi şehir hayatının bir parçası olmaktan çıkarıp kendi başına bir amaç, malları kullanım değerleri bütünüyle silinmiş bir değişim değeri haline getirir. Bu zenginlere hitap eden göz kamaştırıcı vitrinlerin asıl seyircileri “gözleri araba kapıları gibi açılmış” yoksullardır (Gürbilek, 2016, s. 31-32). İsmet Özel, bu fasit daireden çıkamayan köleleri vurucu ifadelerle eleştirir:

“Köleler gördüm, karavaşlar

hayaları burulmuş bir adamın ayaklarını yıkamaktalardı

artık kelimeleri kalmamış fiyatları sormaktan” (“Propaganda” Özel, 1997, s. 164).

Bütün değerlerin mutlak ifadesi ve eşdeğeri olarak kabul edilen para, tüketimin çeşitlendiği ve şiddetlendiği bir çağın en önemli olgularından biri olmuştur. Sınırsız haz imkânlarını sağlayacak potansiyelinden dolayı modern zamanda mutlak bir mübadele aracı haline gelen para, kullanılmamış mülkiyet biçimiyle farklı birçok hazı yaşayabilmenin imgesi olur. Bu bakımdan paranın anlamı iktidarın anlamıyla çakışır. Simmel’in ifadesiyle para da tıpkı iktidar gibi beklenen geleceği *biriktiren* bir potansiyel taşımaktadır (Simmel, 2017, s. 213). Bu

potansiyelin farkında olan modernist düzen, emeğini çaldığı halka bol seçenekler içinde bir yaşam tarzı sunarak onları ikinci kez yolmaktadır. Fakat emeğini ucuza peşkeş çeken halk, bu oyunu görmez ve cazibesine kapıldığı tüketim kültürünün bağımlısı olur. Onların artık fiyatları sormaktan başka bir meseleleri kalmamıştır.

“saçları taranılmaktan usanmışlar

sinemalara saklanıyorlar kışın

yaz olunca denizin yalayışlarına (“Propaganda” Özel, 1997, s. 164).

Potansiyel tüketicilere sunulan ışıltılı hayat tarzı, alışverişi mutluluğa giden en olağan yol olarak geniş kitlelere sununca tüketici cennetine girmek isteyenler için alışveriş yapmamak, sadece zevkten yoksunluğun değil, insan haysiyetinden yoksunluğun da belirtisi olur. İnsanların adeta *“Alışveriş yapıyorum, öyleyse varım.”* dediği bir duruma sürüklendiğini belirten Bauman, *“alışveriş yapmak ya da yapmamak”* diye bir meselenin bile ortadan kalktığını iddia eder. İnsanların ne zaman ne yapacağını bile yığın psikolojisine göre belirlendiği bu çağda, insanlar cansız varlıklarla kurdukları özne-nesne ilişkilerini artık insanlarla ilişkilerine nakletmiştir. (Bauman, 2017, s. 49-51) Şair, kapitalizme ait sözcüklerle konuşmaktan kendi sözlerini unutan bireyin, sahteciliğin gölgesinde oluşturduğu maskeleri “demokrat ve dindar” metaforlarıyla imlerken (Geçen, 2012, s. 1220) aynı zamanda modernizmle sınanan Müslüman bilincin dışarı olduğu buhranı da işler:

“kaldırımlarda demokrat

otobüslerde dindar

geceyi

saatlerine bakarak anlıyorlar

ve sabah

gökyüzünün karnını gerdiği zaman

dağların kokusundan fabrikalar acıkınca

Köleler!

gözleri camakanlarda .” (“Propaganda” Özel, 1997, s. 164).

Tüketim toplumu haline getirilen kitlelerin (kölelerin) umursamadığı veya farkına varmadığı bu durum hakkında, şair *“kafa kemiklerini eritinceye kadar”* düşünmekten kendini alıkoyamaz. Herkesin iştahını kabartarak veya baskıyla zapturapt altına alındığı modern sistemlerde kendisi gibi aykırı kişiler ancak “zindan”lara layık görülür. Onun uyarmak için çırpındığı toplum, bu sömürü çarkında hem eyleyen hem de eylene durumundadır. İnsanın rağmına gelişen Modernliğin bu aşırı dinamizminin zaman ve uzam ilişkisini ayırması ve bunları *“boş boyutlar”* haline getirmesi kent insanının etkinliklerini bağlamlarından koparır. (Giddens, 2016, s. 26) Bunun doğal bir sonucu olarak da gözlerini vitrinlerden alamayan insan yığınları, içinde buldukları zamanı mekanik el aletlerine (saat) bakmadan bilemeyecek kadar doğadan ve kendi özlerinden koparlar.

Özel’in gözlerini mağaza vitrinlerinden ayırmayanlara yönelik eleştirileri Baudelaire’in *“flaneur”* tipini de anımsatmaktadır. Mekân küçüldükçe bireylerin umursamazlıklarının ve her

türlü duygusal yoksunluğunun arttığı ve kişinin sadece kendi küçük dünyasına yoğunlaştığı kent yaşamında *flaneur*, bir görüntü avcısına dönüşmüştür. Yavaş bir tempoda süren dolaşmalar, sadece vakit geçirmek için harcanan sahte dikkatler ve vitrinin cazibesinde teselli arayan bakışlar. Burada kentin kalabalık hali, sadece bu yalnız adamın sığınağı değil, aynı zamanda toplum dışı kılınmış olmasından dolayı kullandığı en yeni uyuşturucudur (Benjamin, 2018, s. 149). İçinde bulunduğu toplumda tedirginlik hisseden bu aylak tip, bundan dolayı kalabalığı arar. Bu bağlamda cadde *flaneur* için konuta, bina cepheleri de evin duvarlarına dönüşür (Benjamin, 2018, s. 131). Özel, bir hedefi olmadan tüketim paradoksuna kapılan toplumun bu tutumuna hayli öfkeli dir:

“Gördüm

gözlerinde zıندانlarla bana baktıklarını

düşündüm yaslanarak şehrin kasıklarına

düşündüm kafa kemiklerimi eritinceye kadar

nedir bu kölelerin olanca silahları

silahların köleleri olmaktan başka.” (“Propaganda” Özel, 1997, s. 166).

Marx’ın “*burjuva toplumunun köleliği, görünüşte en büyük hürriyeti meydana getirmektedir.*” (Bilim ve Düşünce, 2004, s. 10) ifadesine çok yaklaşan son dizelerde, kapitalist dizgenin *nesnel bağımlılığı* gizleyen *kişisel bağımsızlık* oyununa vurgu yapılır. Bu paradoksu deşifre etmek isteyen Özel, hayli ajitatif bir dil kullanır. Dinsel veya seküler koşullarda insanların iki farklı uyuşturucu kullandığını söyleyen Sennett de bunlardan ilkinin kafaları, ikincisinin de iradelerini bloke ettiğini belirtir (Sennett, 2016, s. 299). Halkın kendi hayrına olmayan durumlara razı olmasını veya çalıştırılmasını sağlamak için iktidar kurumları, çeşitli ideolojik aygıtlar kullanarak kitleleri önce düşünceleri sonrada iradeleri yönüyle manipüle ederler. Bireysellik adına gerçekleşen ilerlemenin mitinin bireyi feda etmesiyle (Adorno&Horkheimer, 2010, s. 207) kitleler, kendilerine benimsetilen ideolojiyle kendi aleyhlerine işleyen iyi bir uyruk veya kul olmaya gönüllü olmaktadır. Althusser’in rahip ve despotla simgeleştirdiği bu ideolojiyi sahipleri, halk üstündeki egemenliklerini ve/veya halkı sömürmeyi insanların hayal güçlerine egemen olarak zihinlerini köleleştirmek için yarattıkları çarpıtılmış bir dünya temsili sayesinde sağladığını söyler (Althusser, 2014, s. 70). Şairin köle-silah ilişkisi de bu sömürü çarkının imgesel ifadesidir.

Tahrik adlı şiirinde de gözü sermayeden başka bir şey görmeyen yığınları eleştiren şair, bununla toplumun kurtuluşu ermeyeceğini söyler. Şairin “*külçeler yükliyyüz ve çıkmak istiyoruz yokuşu*” dizesi, modernitenin insanlara dayattığı kişiliksizleştirmenin bir yansıması olarak işlenir. Karakollarla sermayenin birleştiği ve uzlaştığı bu medeniyet (!) devrinde yığınlar aldanmaktan kurtulamaz:

“*en ıssız duyguların ucunda karakollar*

asmaların altı tuzak ve tuzak caddelerde

külçeler yükliyyüz, çıkmak istiyoruz yokuşu

gözler kısılıp bakılıyor bize.” (“Tahrik” Özel, 1997, s. 168).

Özel'in dünya görüşünde gerçekleşen değişimin somut işaretlerini taşıyan *Esenlik Bildirisi*'nde terk ettiği sosyalist perspektifle yapılanan modernite eleştirisi değişmez. Şair, insanlığının esenliğinin üretimle tüketimin anlamlı birlikteliğinden geçtiğine inanır. Şehrin temsil ettiği modernitede (medeniyet), işçinin alın teri ile üretilen malları yine onların yararına piyasaya sürülmeyip mutlu azınlıklara peşkeş çekilmesine karşı çıkarak işçiden yana tavır koyar. Şairin şehirlere öfkeyle yaklaşmasının sebebi, çarşısında urgan satıldığı halde kenevir kokmamasıdır. İnsanların pazar ve çarşı ile ilişkilerinin geçmişteki niteliğinden sıyrıldığı, geçmişte ihtiyaçların giderildiği ve insanların birbirini tanımalarına imkân veren bir mekân olduğunu ifade eden Özel, bu mekânların artık piyasanın kendine ait süper tapınakları, üretim ve tüketim ordularıyla insanlara tanrılık edebildiği bir noktaya geldiğini belirtir (Özel, 2016, s. 79). Bütün insani nitelikleri “*tecime elverişli*” bir metaya dönüştüren modernite, kendi propagandasını da gazeteler üzerinden yapar. İnsan yığınlarının haber yayan vasıtalarla şartlandırıldığı (Özel, 2016, s. 196) bu düzlemde haklılığın değil yaygaranın ve mistifikasyonun yoğunlaşmasıyla tabi ki özgürlüğün dili olan şair “*sahte*” olarak kabul edilecektir.

Modern dünyanın en önemli argümanlarından bir olan “*zekâ*” insanlığı iki kez dünya savaşına sürükleyerek tiksinti verdiği gibi, “*söz*”ün değeri hiçe inmiştir. Şair tüm bu “*öcalın*”ası olguları alt alta dizerken duyduğu acının çetelesini tutar. Sabırla büyüttüğü bu çetele onda patlamaya hazır, “*gür ve bereketli*”dir. Şair, gücü, zekâyı, medyayı tekeline almış moderniteye karşı açıkça bir mücadele çağrısında bulunur. Ona göre bütün haklarının elinden alınanlar, ancak haksızlık yaparak uğradıkları mağduriyeti talep edebilirler:

“Vandal yürek! Görün ki alkışlanasın

ez bütün çiçekleri kendine canavar dedir

haksızlık et, haksız olduğun anlaşılın

yaşamak bir sanrı değilse öcalınmak gerektir.” (“Esenlik Bildirisi” Özel, 1997, s. 174).

Modern yaşamın insanı metaya feda eden yaklaşımı Amentü’de de dile getirilir. Müslüman olmakla tüm ontolojik kaygılarından kurtulan İsmet Özel, bu geçişin gerçekleştiği ortamı tasvir ederken moderniteye eleştiriler getirir. Şehrin insan üzerindeki görsel etkisine dikkat çeken Simmel, metropollerde işitmeyen ama gören kişinin, görmeyen ama işiten kişilere oranla daha tedirgin olduğunu söyler (Gürbilek 2016, s. 31). Şair de bu bağlamda insanın “*dilce*” susup bedence konuştuğu bir çağda dediklerinin kolay anlaşılmayacağını söyleyen şair, insanı bir istatistiki veriye indirgeyen bu geçici ve sığ yaklaşıma karşı çıkar:

“rahma çağdaş terimlerle yaşamak için

bana deha değil

belgeler gerekli

kanıtlar, ifadeler, resmi mühür ve imza” (“Amentü” Özel, 1997, s. 178).

İstatiksel bir veriye indirgenen insana modern dünyada sunulan tek seçenek de uluslararası kartellerin sunduğu maddeleri tüketme rolüdür. Şair, modernizmin insanı sığlaştıran ve imajinatif bir nesneye dönüştüren yönünü “*bir ters söylem biçimi olan*” (Tuğluk, 2019, s. 19) ironiyle verir:

“fly Pan-Am

drink Coca-Cola.” (“Amentü” Özel, 1997, s. 182)

Modernitenin kendi meşruiyetini dayatmak için kullandığı en büyük olgulardan biri olan akıl da Özel’in eleştiri oklarını üstüne çeker. Geleneksel yaşam bir kenara itildikten sonra *araçsal akıl*, bireyi sınırlayacak bir kutsallık da olmayınca, çıkarı için her şeyi kullanmaya başlamıştır. Alaşağı ettiği kutsalların yerine koyabilecek bir şey bulamamıştır. Çağdaş bir “*vicdan*” oluşturulamayınca, insanlığın yüksek menfaatleri yerine *bireyin yüksek menfaatleri* öne çıkmıştır. Bu bağlamda birey parçalanmış, duyarsızlaştırılmış, bürokratik, teknik bir yönetimin anlamsız bir parçası haline getirilmiş; araçsal aklın eleştirel akla dönüşmemesiyle insanlık bireysel çıkarların dışlileri arasına terk edilmiştir (Cengiz, 2002, s. 18). Aklın her şeyin ölçüsü kabul edildiği modernist dizgeyi eleştiri süzgecinden geçiren Horkheimer’in tutumuyla Özel’in bakış açıcı bir anlamda örtüşür.

Özerkliği olmayan aklın bir araç haline geldiğini belirten Horkheimer, aklın araçsal değerinin doğa ve insan üzerinde egemenlik kurulmasında oynadığı olumsuz role dikkat çekerek sınaî süreçlerden biri durumuna düşürülmesinden ve tamamen üretimin parçası haline getirilmesinden yakınır. Bu bağlamda aklın kendisi araçsallaşarak bir tür maddeselliğe bürünüp körleşir (Horkheimer, 2016, s. 72-74). Fetişleştirilen bu akıl, artık düşünsel köklerinden kopmuş ve insani değerlerinden uzaklaşmıştır. Modern aklın öznel niteliklerinden sıyrılarak araçsallaşmasına karşı çıkan Horkheimer gibi Özel de insanlığa huzur getirmeyi başaramamış bu araçsal akıldan kurtulmak istemektedir:

“*şu güzelim beynimi kırıp*

tenişir tahtası olarak kullanabilirim.” (“Akla Karşı Tezler” Özel, 1997, s. 188).

Şair, herkesin alıştığı “*dölyatağı borsalarla ağulmuş bir dünya*”da mutlu bir geleceğe yönelik kendisindeki “*dev iştihasıyla*” kabaaran aşka bir karşılık bulamaz. Onu “*ellerin hırsla saban tutuşu*” ve “*fabrikalarda biteviye üretilmekte olan kahır*” bile yatıştırılmaz; çünkü insanlar “*hangi dünyaya kulak kesilmişse öbürüne sağır*”dır. Değerlerin alt üst olduğu bu düzlemde artık hiçbir hakikat aranmayacak ve hiçbir erdem karşılık bulamayacaktır:

“*uğultudan fark edilmez olunca konuştuğum*

kadınların sahiden doğduğuna

toprağın da sürüldüğüne inanmıyorum” (“İçimden Şu Zalim Şüphayı Kaldır” Özel, 1997, s. 197)

Şair, modern çağda doların dalgalanmasına bırakılan ölümü *Üç Frenk Havası*’nda farklı yönleriyle işler. Moderniteyle ilgi kurularak ele alınan ölümlerde şehir-ölüm ilişkisi irdelenir. İbn-i Haldun’un *Mukaddime*’sine³ atıflar yaparak görüşünü detaylandıran Özel, şehirle somutlaşmış medenileşmeyi (modernite) yetim hakkının gaspına yönelik olarak nitelendirir. Özel, medeniyetin *inceliği* vererek karşılığında *içtenliği* aldığına inanır. Rahatın keyfe, güzelin

³ İbn Haldun, şehir ahalisinin şehirde çoğunluk kurarak servet biriktirdiğini ve para artışına bağlı olarak bolluğun ve refahın yanında sanat ve tekniğin geliştiğini anlatır. Bunun doğal bir sonucu olan yeni ihtiyaç ve alışkanlıklarla fisk ve fücür artar, meşru ve gayrimeşru yollarla geçinme vasıtalarını elde etmek üzere her türlü çareye başvurulur. Bunun bir sonucu olarak yalancılık, kumar, aldatma, hırsızlık, yalandan yemin etme ve ihtikâr hüküm sürer. İnsanlar artık açıkça hayâsızlık içine dalarlar. İbn Haldun’a göre şehir ahalisinin hali böyledir. Çirkin işler bunlar için adet ve karakter haline gelir. Şehir çirkin ve kötü ahlaklı aşağı adamlarla çalkalanır (Özel, 2016, s. 255).

fanteziye dönüştüğünü dile getiren Özel, boş zamanı olup çok çalışmak zorunda olmayan, refah düzeyi aylıklığa elverişli insanların zarafet özentsinin medeniyet fantezilerine neden olduğuna inanır. Medeni toplumun zarif kesiminin bu refahı için geri kalan insanların gerekli imkânları sağlama yönünde çalışmalarını, bu yetmezmiş gibi onların bu zarafetleri taklit etme yoluna gitmelerini “şedit bir bela” olarak niteler (Özel, 2016, s. 234-235). Bir yandan “insan elinin değmediği” ürünleri tüketen kent insanı, diğer yandan “insan ruhunun değmediği” bir hayatı yaşamak zorunda kalır (Mumford, 2007, s. 622). Mumford’un yalnız kalabalıklar diye nitelendirdiği şehir insanı, çıkış yolu olarak kendine yeni fanteziler üreterek ihtiyaçlarını gidermeye çalışır. Bu tavır ve alışkanlıklar da yaşadığı hayat kadar yapay ve sıkıcıdır.

Başat temasının doğa-şehir ikilemi üzerine kurulduğu *Ölüm Cantabile*’de şehrin insanını “kaypak ilgilerin” ve “zarif ihanetlerin” insanı olarak nitelerken kendisi, “bir gebe kısrakla” derin ormanlara kaçan, “bir beyaz aygırla” derin göllerden taşan bir kişi olarak görür. Ondaki bu şehir alerjisi, aslında modernitenin insanlara dayattığı yaşam biçimine karşı bir reflekstir. Ölümünün bir “pey akçesi” olarak piyasaya sürüleceğini dile getiren şair, her yaprağın damarında ve her suyun özüne sindiği için “insan”ın yok olmayacağını söyleyen şair, bundan şehrin insanının haberdar olamayacağını dile getirir:

“ama neler olup bittiğini hiçbir ayetten

hiçbir vakit anlamayacak şehrin insanı” (“Ölüm Cantabile” Özel, 1997, s. 205).

Şehrin kendisindeki imajını betimlemek için olumsuz pek çok sıfat kullanan şairin kullandığı her bir niteleyici, modernitenin farklı bir yanını betimler: “kaypak ilgilerin insanı, zarif ihanetlerin.”, “bozuk paraların insanı, sivilcelerin.”, “pahalı zevklerin insanı, ucuz cesaretlerin.” (Özel, 1997, s. 203-205). Şairin perspektifinden yansıyan şehir, “şatafatlı, görkemli” olmakla birlikte, içerisinde kendinden uzaklaşmış bir yığın kibirli kalabalığı barındırır. Bu yüzden şair, şehri ve “kalabalığı” iyice tanıdıktan sonra “kendine dönmek” ister. (Tüzer, 2012, s. 204) Bu dönüşüm de ister istemez sarsıcı olacaktır.

İsmet Özel’in *Dişlerimiz Arasındaki Ceset* şiirinde şehre yönelik eleştiri, modernitenin şekillendirdiği bir toplumun meşum yüzünü ele verir. Daha şiirin girişinde “şehir ahalisi”ni tasvir etmek için kullandığı “Kara Şemsiyeliler”, “Kapçıklar”, “Evraklılar”, “Örtü Severler” yapmacık davranışlarla doğal insan eylemleri arasındaki farka dikkat çekmek için kullanılır. Kentin büyüme eğilimiyle ters orantılı olan bireyleşme eğilimi kent insanında farklı davranışlara yol açar. Simmel’in işaret ettiği gibi kalabalıklar içinde silikleşen kent insanı, çevrenin ilgisini bir şekilde üzerine çekmek için çevrenin farklılıklara ilişkin duyarlılığından yararlanır. Kentlinin “kasıtlı bir şekilde tuhaf olmaya teşvik” edildiği bu ortamda yapmacık tavırlar, ani değişkenlikler gibi metropole özgü aşırılıklara yönelir. Bireyler arası temasların kasabalara kıyasla daha kısa ve seyrek olduğu metropolde bireyler, kendilerini “özlü bir şekilde” ifade etmek için çarpıcı ölçüde karakteristik görünme telaşına düşerler (Simmel, 2017, s. 107). Beylik sözlerden hoşlanan şehir insanı, hep “nezaketten, haklılardan” yana olduğunu iddia etse de bu sözden öteye geçmez. Sevinçlerinde ve ağlayışlarında bir ölçü ve samimiyet bulunmayan şehir insanının, tüm tepkileri sahtedir. Şair, bu durumun eleştirisini ironik bir söylemle ifade eder:

“Yaşamak deriz –oh, dear- ne kadar tekdüze

Katliamlar ne kötü be birader” (“Dişlerimiz Arasındaki Ceset” Özel, 1997, s. 227).

İnsanlığın ulaştığı bilgi seviyesinin ışığında insan daha iyi bir yaşamı hak etmişken moderitenin katı, somut ve ruhsuz medeniyet algısı, onu üretime yarayan bir nesneye dönüştürmüştür. Bunda tarih boyunca insanoğlunun ürettiği bilgi birikiminin suiistimali söz konusudur. Daha iyi bir gelecek kurmak için deneyim potansiyeli taşıyan tarihten yararlanılmadığı gibi diğer bilim disiplinleri de kendilerinden isteneni veremeyecek bir durumdadır. Erdemli bir toplumun hizmetinde olması gereken *bilimin*, ampirist bilgi kuramıyla birlikte kapitalist üretim tarzıyla birleşerek meydana getirdiği toplumsal dönüşümün ideolojik bir ürünü olan ilerleme, insanların refah düzeyini yükseltecek imkanları barındıran bir felsefeye dönüşmüştür. Pozitivist dünya görüşünün temeli olan bu mutlakçı düşünceye karşı çıkan Kuhn, görelilik ilkesi gereğince bilime böyle bir rolün verilemeyeceğini savunur (Kuhn, 2018, s. 12). Kuhn'un bilimsel metot bağlamında karşı çıktığı bu duruma Özel, bu olguya insani değerlere hizmeti noktasından bakar. Ona göre pozitivist bilim ideolojisi, insanlığa hizmet eden bir olgu olmaktan çıkmış, insanı sömüren bir düzenin aracı haline gelmiştir. :

“Evet bunlar gizlice örgütlenerek alınımıza

Verem Olmak Üretimi Düşürür ibaresini çizer.” (“Dişlerimiz Arasındaki Ceset” Özel, 1997, s. 228).

Burada insanın bir hammaddeye dönüştüğü, sömürüldüğünün farkına varmaması için ideolojik aygıtların devreye girdiği bir çağı eleştiren şair, bilimin bu sömürüyü örtmede, gizlemede hatta insanın daha da özgürleştiği yanılsamasının sürmesinde oynadığı rolün altını çizmektedir (Tural, 2010, s. 1353). Şair, kendisini de kattığı şehir ahalisinin, yani üstü çizilmiş kişilerin bu fasit daireden çıkamayacaklarını söylemektedir. İnsanın *homo economicus*'tan öte bir şey olmadığını kabul eden modernist algıda insanoğlu *“senetler, ahizeler ve tren tarife”*lerine hapsolmuş önemsiz bir varlıktır. Bireyin değersizleşmesini değerlendiren Horkheimer, buna üretimin değil, üretim biçiminin neden olduğunu söyler. Eksiksiz doyum ve sınırlandırılmamış haz düşüncelerinin ilerleme güçlerini özgürleştirdiği halde, ilerlemenin putlaştırılmasının ters teptiğini belirtir. Nesnel zihnin sanayiye, teknolojiye ve ulusallığa taptığı halde, bunlara anlam verecek bir ilkeye sahip olmamasıyla kitlesele yükselişe karşın bireyin düştüğünü iddia eder (Horkheimer, 2016, s. 171-172). Bu bağlamda doğruyu ve yanlışını hangi kaynaktan alacağını bilemeyen ve bundan dolayı da *“oğulları asılmış bir kadın”* gibi çaresizdir:

“Biz şehir ahalisi, üstü çizilmiş kişiler

Kalırız orda senetler, ahizeler ve tren tarifesiyle

Kim bilir kimden umarız emr-i bi'l-ma'ruf

Kimbilir kimden umarız nehy-i ani'l münker

Bize yalnız oğulları asılmış bir kadının

Memeleri ve boynu itimat telkin eder.” (“Dişlerimiz Arasındaki Ceset” Özel, 1997, s. 228).

İnsanın her zaman üretimin amacı olarak görüldüğü eski toplumun, üretimin insanın amacı ve servetin de üretimin amacı bulunduğu modern dünyadan daha çok övülmeye değer olduğunu hatırlatan Marx'la (Marx, 1967, s. 91) aynı endişeleri taşıyan Özel, çözümü başka bir adreste arar. Modern yaşamın insanı kendine ve insanlık değerlerine yabancılaştıran

paradigmasına karşı çıkararak maneviyata yönelir. Şairin bireysel dünyasına özgü bu arayış, aynı zamanda toplumsal bir kurtuluşun da emarelerini taşıma potansiyeline sahiptir.

Sonuç

Geleneksel yaşam biçimiyle epistemolojik bir kopmanın sunucunda oluşan modernite, toplumsal kurumlarda büyük bir değişimin tetikleyicisi olur. Feodalitenin kendine has insan tasavvuru, dinsel tutumu ve ekonomik yapısı, Burjuvazinin öncülüğünde ekonomiden eğitime, siyasal yaşamdan sosyal yapıya kadar birçok kurumda değerlerin yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır. Bireyin öne çıktığı bu yeni bakış açısı Aydınlanma ideolojisiyle yeni bir paradigmanın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu yeni paradigmanın yol açtığı etkileri *teknik, medeniyet ve yabancılaşma* olarak kategorize eden İsmet Özel, *Üç Zor Mesele*'de bunları açıklamaya çalışır. İnsanların olumsuz etkilerine maruz kaldığı bu olgular, bir sanatçı olarak onun zihnini fazlasıyla meşgul eder. *Üç Mesele* adıyla yayınlandığı yıllarda büyük ilgi uyandıran entelektüel yaklaşımları şair, çeşitli tekniklerle dile getirmiştir. Bu çalışmada, farklı imge ve çağrışımlarla kullanılan bu üç meselenin, *Erbain*'de yer alan şiirlerdeki izleri aranmıştır.

Piyasa ekonomisinin belirlediği yaşam biçimi, üretimden ziyade tüketime endekslenince sosyal yaşamda arzu ve gösteriş de ister istemez temel değer haline gelir. Paranın tek geçer akçe olduğu bu dizgede, şehirde anlam kazanan modern alışkanlıklar, toplumun kültürünü de belirler. Şiirlerinde mücadele halinde olduğu yeni dizge, artık farklı bir zaman ve uzam üzerine şekillenen, fakat insanı ve insani tüm değerler pahasına güçlenen bir olgudur. İnsanlığın kolektif bilinçaltında temiz bir yaşamı imgeleyen ifadelerle sahici bir yaşamın müdafasını yapan şair, doğayla “barışkın” bir yaşamın özlemini dile getirir. Sol jargonla yapılandırılmış dizelerde şiddet çağrıştıran tüm imgeler, sevgili olarak nitelediği “hayat”ın değerini koruma adına girişilmiş bir mücadelenin parametreleridir. Şiirlerindeki hırçınlık ve kışkırtıcı ifadeler, herkesleşen insanlara yönelik tepkisinin işaretleridir. Onun şiirlerinde, insanlığa karşı işleyen teknik, insanı asli değerlerinden uzaklaştıran medeniyet fantezileri ve herkesleşmeyle koşut işleyen yabancılaşma hep mücadele edilmesi gereken olumsuz olgulardır. Modernitenin çizdiği çerçeveyi aşamayan ve bu fasit dairenin kölesi olan modern insanı, “köle” olarak niteleyen İsmet Özel’in tüm “isyan”ı bireyi “kaypak ilgilerin” ve “zarif ihanetlerin” elinden kurtarmaktır. Şiirlerinin yanında düşünce dünyasıyla da farklı ilgilerin odağında olan İsmet Özel’in şiirleri aslında Batı’ya karşı Doğu’nun, Metropole karşı doğanın ve mekanik bir yaşam biçimine karşı geleneğin manifestosudur.

Kaynaklar

- Adorno, T.W.&Horkheimer M. (2010). *Aydınlanmanın diyalektiği*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Althusser, L. (2014). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Bauman, Z. (2017). *Azınlığın zenginliği hepimizin çıkarına mıdır?* İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Benjamin, W. (2018). *Pasajlar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bilim ve Düşünce. (2004). *Varoluşçuluk ve Sartre*. İstanbul: Evrensel Yayınları.
- Cengiz, M. (2002). *Modernleşme ve modern Türk şiiri*. İstanbul: Telos Yayıncılık.
- Çınar, A. (2013). *Modernizm, kent ve toplum*. Bursa: Emin Yayınları.

- Durmuş, M. (2014). “Şiirsel tavrın öncülüğünde insanı yeniden düşünmek: Namık Kemal ve hürriyet kasidesi”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. Sayı: 3/1 2014 s. 240-250
- Eisenstadt, S.N. (2014). *Modernleşme*. Ankara: Doğubatı Yayınları.
- Eliade, M. (2017). *Ebedi dönüş miti*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Fikret, T. (2009). *Rübab-ı şikeste*, Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.
- Fromm, E. (2011). *Özgürlükten kaçış*. İstanbul: Payel Yayınları.
- Gasset, O. (2017). *İnsan ve “herkes”*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Geçen, S. (2012). “İsmet Özel şiirlerinde başkaldırı/modernizmin yozlaştırdığı düzene başkaldırı”. *Turkish Studies*, 7, 1215-1228
- Giddens, A. (2016). *Modernliğin sonuçları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2014). *Modernite ve bireysel-kimlik*. İstanbul: Say Yayınları.
- Gürbilek, N. (2016). *Vitrinde yaşamak*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Horkheimer, M. (2016). *Akıl tutulması*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kalkan, R. G. (2010). *Ben İsmet Özel şair*. İstanbul: Okur Kitaplığı.
- Karacoşkun, M. D.ve Hüküm, M. (2018). “İsmet Özel’in şiirlerinde bireysel ve toplumsal değişim”. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, ss.101-119.
- Kuhn, T. (2018). *Bilimsel devrimlerin yapısı*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Marks, K. (2017). *1844 El yazmaları*. İstanbul: Birikim Yayınları
- Marx, K. (1967). *Kapitalizm öncesi ekonomi şekilleri*. Ankara: Sol Yayınları.
- Mumford, L. (2007). *Tarih boyunca kent*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Oktay, A. (2002). *Metropol ve imgelem*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özel, İ. (1997). *Erbain*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Özel, İ. (2016). *Üç zor mesele*. İstanbul: Tiyo Yayınları.
- Özel, İ. (1999). *Taşları yemek yasak*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Özel, İ. (2016). *Waldo Sen neden burada değilsin*. İstanbul: Tiyo Yayınları.
- Özgün, E. (2019). “Ece Ayhan’ın şiirlerinde toplumsal katmanları imleyen renkler”. *Türkbilig Dergisi*, Sayı 38, ss.43-66
- Sennett, R. (2016). *Kamusal insanın çöküşü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Simmel, G. (2017). *Modern kültürde çatışma*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Simmel, G. (2017). *Paranın felsefesi*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Şahan, K. (2018). “Metaforlar ve Orhan Veli şiiri”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(3), 1820-1838.
- Taylor, C. (2017). *Modernliğin sıkıntıları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Thouraine, A. (2018). *Modernliğin eleştirisi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tuğluk, A. (2019). *İroni ve roman*. İstanbul: Efeakademi Yayınları.
- Tural, Ş. (2010). “İsmet Özel şiirinde şehir algısı”. *Turkish Studies*, 5, ss.1346-1360

- Tüzer, İ. (2012). *İsmet Özel şiire damıtılmış hayat*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tüzer, İ. (2011). Tüzer, İ., "II. yeni şiirinde bir yaşam alanı olarak kent algısı". *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 29, 411-428.
- Tüzer, İ. (2007). "Üç firenk havası'ndan modern insana ölüm ve İsmet Özel". *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 22, ss.189-202.

Extended Abstract

Modernization, a product of changes in social, economic and political systems in Western Europe and North America from the seventeenth century to the nineteenth century, has gradually spread to other parts of the world and to the traditional structures of these countries. In a process where the old social, economic and psychological connections of societies are eroded, the history of mankind encounters a different phenomenon with the emergence of *mechanization*, *construction* and *consumption culture*. Modernity In the last stage reached by humanity in the modern system that covers all areas of life, -production, consumption and marketing- the increase in specialization, industrial and economic systems with the complexity of the labor and money market has led to the emergence of a new way of life on an individual and social level. In this system, where rationality and money are the main determinants, a new worldview emerges from the human relations that technology has objectified. As a byproduct of human relations shaped by the influence of this worldview, alienation constitutes the paradigm of the transformation from modernity to modernity.

Modernity, which İsmet Özel tries to frame in his book *The Three Difficult Matters* (Üç Zor Mesele), examines this paradigm that emerged consists of phenomena called technical, civilization and alienation. The modern world formed by these three concepts states that it has absoluteized these phenomena with the weapon of philosophy that it has acquired against religion and established a world imagination through them. Describing alienation as the *bel real trouble* modern suffered by modern man, Özel links civilization, which reflects our way of living and our connection with people, to both alienation and technology. Technology, which constitutes the material framework of our *lives*, describes it as a phenomenon that "no man can remain indifferent". He says that alienation occurs only with a civilized lifestyle, and that civilization is possible only with the technology it produces. According to Özel, people now worship the market, machines, organizations and theories instead of the moon, sun, Lat and Menat. The feeling that leads people to such worship is to take refuge in the force that they assume exists in them.

Special of the *Three Difficult Issues* (Üç Zor Mesele) in the framework of the draw that modernity critique of images in poetry and metaphors also included, Touraine'in as that is parallel. History of modernity; Touraine, who states the history of the slow and inevitable rupture between individual, society and nature, declares modernity as the death of the Subject. This modernity, which corresponds to a historical phase of Western modernization, has not only triumphed in the field of thought with the Enlightenment philosophy, but has also led to the emergence of capitalism in the economic sphere. As the social life of individuals whose personal attitudes are determined by the society resembles a market in which ideological and political goals disappear, the only remaining option is the struggle for money. At this point, the individual's adventure of subjectivity becomes necessary. The subject is the exact opposite of what is conceived by the centers of power. Unless the individual forms himself as a subject, he is shaped and ordinaryized by the power centers that define his roles and frame these roles with various sanctions. Modernity, which İsmet Özel opposes, is nothing more than this shaped life style.

Modernity, which emerges from an epistemological rupture with the traditional way of life, triggers a major change in social institutions. The unique human imagination, religious attitude and economic structure of feudalism led to the reassessment of values in many institutions from economy to education, from political life to social structure under the leadership of the bourgeoisie. This new perspective, in which the individual stands out, prepared the ground for the emergence of a new paradigm with the ideology of Enlightenment. This new paradigm ways the effects caused by *technical*, *civilization* and *alienation* categorized as community İsmet private, *Three*

Difficult Issues (Üç Zor Mesele) also tries to explain them. These phenomena, in which people are exposed to negative effects, occupy his mind as an artist. In the years it was published under the name of *Three Issues*, the poet expressed various intellectual techniques that aroused great interest. In this study, these three issues used with different images and associations, *Erbain* also has sought traces situated in poetry.

When the lifestyle determined by the market economy is indexed to consumption rather than production, the desire and pretension in social life inevitably becomes the basic value. In this system, where money is the only pass, the modern habits that gain meaning in the city also determine the culture of the society. The new system in which he struggles in his poems is a phenomenon formed on a different time and space, but strengthened at the expense of human and all human values. The poet, who defends a real life with the expressions of a clean life in the collective subconscious of humanity, expresses the longing for a yaşam peaceful yaşam life with nature. All the images that evoke violence in strings structured with the left jargon are the parameters of a struggle for the protection of the value of " life ği, which he describes as his beloved. Poetry in acrimony and agitational phrases, herkesleş which are markers of response to humans. In his poems, the technique that works against humanity, the fantasies of civilization that distances man from his original values, and the alienation that operate in parallel with everyone, are the negative phenomena that must be struggled. İsmet Ozel's " rebellion", which defines the modern man who is the slave of this disastrous circle and who cannot overcome the framework drawn by modernity, is to free the individual from the "slippery interests" and "elegant betrayals". İsmet Özel's poems, which are in the focus of different interests with the world of thought as well as his poems, are actually manifestos of the East against the West, the nature against the Metropolis and the tradition against a mechanical way of life.